

N:o 8.

Ank. till Riksd. kansli den 19 April 1909, kl. 1 e. m.

*Utlåtande, i anledning af motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t
angående anordnande af inlåningsrörelse vid riksbanken
och dess afdelningskontor.*

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till behandling af bankoutskottet hänvisad motion, n:o 60, hafva herrar Lundgren och Forssell hemställt, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande inrättande af inlåningsrörelse vid riksbanken och dess afdelningskontor samt framläggande för Riksdagen af det förslag, hvar till utredningen kan föranleda.

Såsom motiv för denna framställning anföra motionärerna följande:

»Mången torde göra sig den frågan, huru det kan komma sig, att icke riksbanken i likhet med så många andra banker af allmänheten emottager penningar till insättning mot ränta eller med andra ord drifver inlåningsrörelse. På detta spörsmål torde helt visst erhållas ett svar, som i sammanfattning innebär, att detta är något, som ligger utom ramen för riksbankens verksamhet. Ja, nog vet man, att detta är förhållandet för närvarande, men frågan är då, om ej detta förhållande skulle kunna med fördel ändras.

Man kan vara öfvertygad om, att allmänheten gärna skulle insätta penningar i Riksbanken, då ju säkerheten där vore garanterad af staten

Bih. till Riksd. Prot. 1909. 6 Saml. 1 Afd. 7 Häft. (N:o 8.)

och sålunda större än i någon annan bank. En god början till inlåning under statens garanti är redan gjord genom postsparbankens inrättande. Det synes som härpå borde följa en fortsättning i riksbanken, och skulle detta helt säkert medföra stort gagn både för riksbanken, allmänheten och staten.

Då i hvarje län öfver hela landet finns åtminstone *ett* riksbankens afdelningskontor, synes det som tiden vore inne för anställande af utredning angående frågan om inrättande af inlåningsrörelse vid riksbanken och dess afdelningskontor i landsorten.»

Öfver förevarande motion hafva fullmäktige i riksbanken på anmodan af utskottet afgifvit yttrande, som har följande lydelse:

»I skrifvelse den 9 nästlidne februari har utskottet anmodat fullmäktige att afgifva yttrande öfver en af herrar A. Lundgren och J. Forssell inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 60, hvori hemställes, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, beträffande inrättande af inlåningsrörelse vid riksbanken och dess afdelningskontor samt framläggande för Riksdagen af det förslag, hvar till utredningen kunde föranleda.

Frågan om rätt för riksbanken att bedrifva inlåningsrörelse har i sammanhang med utarbetandet af de nu gällande grunderna för bankens verksamhet upprepade gånger utgjort föremål för pröfning. Bankkommittén af den 18 november 1881 uttalar i detta afseende, bland annat, att en bank, som genom den honom tillerkända rättighet att ensam utgifva sedlar erhållit den stora förmånen att af allmänheten upptaga räntefria lån, icke borde tillika bedrifva inlåning mot räntegodtgörelse. »Genom att afhålla sig från detta slags rörelse» — fortsätter kommittén — »frigör sig banken från tvånget att behöfva uppsöka affärer för att kunna genom utlåning göra fruktbara medel, å hvilka den själf skall erlagga ränta; och en bank, som måste söka efter låntagare, löper tydligtvis alltid större fara att råka ut för mindre goda sådana, än den bank, som kan i allt lugn vänta på att affärer skola erbjudas honom och bland dessa för sig utvälja de säkraste och mest passande. Genom att icke mottaga depositioner till förräntning, blifver bankens ställning äfven i det hänseende tryggare, att banken då ej behöfver, jämte omsorgen om sina sedlars inlösnings, äfven draga omsorg om inlösen af sina depositionsbevis, hvilka under ogynnsamma affärstider vända sig liksom sedlarne mot dess guld-kassa; och den omsorgen är ingalunda lätt, eftersom fluktuationerna i en banks depositionsrörelse oftast äro större än i dess sedelemission. Ännu mindre

lämpligt är naturligtvis, att en sådan bank till förräntning mottager å giroräkning insatta medel, hvilka han då, för att göra fruktbärande, själf tvingas att i utlåningsväg placera, fastän de hvilket ögonblick som helst kunna honom åter afkrävas. Hårtill kommer ett ytterligare och icke mindre viktigt skäl för en sådan bank att afhålla sig från räntebärande inlåningsrörelse, nämligen att den utväg, som en dylik rörelse öppnar för allmänheten, att för den del af sedelstocken, som öferskjuter omsättningens behof, söka en räntebärande placering hos den sedelutgifvande banken själf, måste vara ägnad att vilseleda uppfattningen om storleken af landets behof af rörelsemedel, att, så att säga, minska känsligheten hos den mätare, som bör visa bankstyrelsen, när sedelutgifningen nått den punkt, då densamma icke utan våda kan ytterligare utsträckas. Ställningen måste nämligen i detta hänseende framträda vida klarare, om de sedlar, hvilka rörelsen icke kan upptaga eller icke utan anspråk på räntegodtgörelse vill anförtro banken att förvara, så fort som möjligt vända sig mot banken med begäran om mynt eller utländska valutor.»

Äfven bankkommittén af den 5 oktober 1889 uttalar sig för nödvändigheten af att riksbankens rörelse inskränkes till de tryggaste grenarna af bankverksamhet. Med åberopande jämväl af hvad 1881 års bankkommitté anført, framhåller denna kommitté såsom ytterligare stöd för sin uppfattning, hurusom de förnämsta utländska centralbankernas rörelse, utom sedelutgifning, allenast omfattade, å ena sidan mottagande af penningar i räkning utan ränta, och å andra sidan diskontering af korta affärsväxlar samt beviljande af lån på kort tid mot pant af säkra värdepapper eller handelsvaror af vissa slag, hvarjämte de bedrefve köp och försäljning af värdepapper och ädla metaller äfvensom mottoge värdeföremål till förvaring. I öfverensstämmelse därmed anser kommittén, att det borde i regel förbjudas riksbanken att mot räntegodtgörelse mottaga penningar å deposition eller i löpande räkning.

Det förslag till lag för riksbanken, hvilket af Kungl. Maj:t framlades för 1897 års Riksdag, anslöt sig till den uppfattning, som sålunda uttalats af de båda bankkommittéerna af 1881 och 1889, och upptog i 16 § en föreskrift, att riksbanken ej finge godtgöra ränta för medel, som innestode å giroräkning, äfvensom i 19 § ett stadgande därom, att riksbanken mottoge till förvar penningar att utan räntegodtgörelse återbetalas vid anfordran eller å tid, som vid insättningen bestämdes. Emellertid framställdes i en inom Andra Kammaren väckt motion det yrkandet, att riksbanken skulle erhålla rätt att godtgöra ränta å medel, som hos banken insattes på upp- och afskrifningsräkning eller å depo-

sition. Dåvarande bankofullmäktige förklarade sig i afgifvet yttrande ej hafva något att erinra mot ofvan anförda bestämmelser i Kungl. Maj:ts förslag. Det nyss nämnda i motionsväg framställda yrkandet blef likväl af särskilda utskottet godkänt, dock under reservation af halfva antalet utskottsledamöter. Utskottet delade visserligen den uppfattningen, att en centralbank icke borde skaffa sig driftkapital genom att mot ränta upplåna medel; men en sådan befogenhet som den ifrågavarande ansåge utskottet dock af särskilda här nedan omförmälda skäl böra bibehållas för riksbanken. Att denna befogenhet skulle komma att missbrukas af riksbankens styrelse syntes vara så mycket mindre att befara, som den dittills vunna erfarenhet alldeles icke gäfvé anledning till en sådan farhåga. För öfrigt ansåg utskottet de grunder, på hvilka banken vore byggd, lämna full trygghet däremot, då i en statsanstalt, sådan som riksbanken vore, det enskilda intresset icke kunde föranleda till spekulationsaffärer med upplånade medel. Däremot hade det syntts utskottet, att möjligheten att lämna räntegodtgörelse för medel, insatta å upp- och afskrifningsräkning, borde i särskilda fall kunna underlätta samarbetet med goda affärshus, som önskade att hafva direkt växeldiskontering hos riksbanken, hvarjämte riksbankens styrelse i rättigheten att mot ränta mottaga penningar äfven å deposition hade ett medel att vid sidan af och i samverkan med andra densamma till buds stående medel användas för att åt riksbanken trygga det inflytande på penningväsendet i landet, som till dettas fromma borde tillkomma denna uteslutande för det allmänna bästa verkande anstalt. I sammanhang därmed har utskottet vidare nämnt, att rättighet att lämna räntegodtgörelse för inlånade medel äfven vore medgifven centralbanker i andra länder, oaktadt dessa helt eller delvis vore aktiebanker.

I anslutning till hvad utskottet sålunda uttalat, föreslog utskottet, att i 16 § af lagförslaget skulle införas ett tillägg af innehåll, att fullmäktige skulle kunna åt firmor, som hade växeldiskontering i riksbanken och ej själfva drefve bankrörelse, öppna upp- och afskrifningsräkning mot räntegodtgörelse, samt att räntegodtgörelse äfven skulle kunna af fullmäktige medgifvas för medel innestående å depositionsräkning, när sådant ansåges vara med riksbankens fördel förenligt.

Utskottets ofvannämnda förslag blef af Andra Kammaren godkänt, hvaremot Första Kammaren uteslöt det ifrågavarande tillägget. De båda olika besluten blefvo därefter på utskottets förslag sålunda sammanjämkade, att bestämmelsen om upp- och afskrifningsräkning mot räntegodtgörelse bibehölls, hvaremot förslaget om räntegodtgörelse äfven för depositionsräkning af Riksdagen afslogs.

I öfverensstämmelse med hvad Riksdagen sålunda beslutat, innehåller 1897 års lag i § 16 ett stadgande därom, att fullmäktige må kunna åt firmor, som hafva växeldiskontering i riksbanken och ej själft drifva bankrörelse, öppna upp- och afskrifningsräkning mot räntegodtgörelse, hvaremot enligt samma paragraf någon räntegodtgörelse icke får medgifvas för medel, som hos riksbanken innestå på depositions- eller giroräkning.

Den rätt till inlåning mot räntegodtgörelse, som gällande lag medgifver riksbanken, har allt sedan lagens trädande i kraft endast i mycket ringa omfattning tagits i anspråk. Sammanlagda beloppet af insättningar på upp- och afskrifningsräkning hos riksbanken utgjorde:

år 1904	kr. 605,473: 45,	däraf upplupen ränta	kr. 279: 71
„ 1905	„ 430,932: 49,	„ „ „	„ 141: 99
„ 1906	„ 358,488: 89,	„ „ „	„ 119: 22
„ 1907	„ 395,497: 53,	„ „ „	„ 135: 87
„ 1908	„ 362,807: 38,	„ „ „	„ 76: 07

Att riksbankens inlåningsrörelse sålunda, oaktadt det gifna be- myndigandet, inskränkt sig till en ren obetydlighet i jämförelse med bankens öfriga rörelse, står i fullkomlig öfverensstämmelse med för- hållandena inom de större centralbankerna i utlandet. Såvidt fullmäktige känna, förekommer icke vid någon af de ledande sedelutgifvande ban- kerna någon inlåningsrörelse mot ränta. Äfven i de fall, då formell rätt att mot ränta upplåna penningar af allmänheten blifvit genom lagstiftningen någon centralbank tillerkänd, kommer denna rätt icke till någon prak- tisk användning. Så har t. ex. den tyska riksbanken, som enligt bank- lagen af den 14 mars 1875 är berättigad att mot ränta emottaga pen- ningar å depositions- eller giroräkning intill sammanlagda beloppet af bankens grund- och reservfonder, icke sedan år 1879 begagnat sig af detta medgifvande. Det förtjänar äfven nämnas, att någon förändring i detta afseende icke blifvit ifrågasatt i det förslag till ändringar i den tyska banklagen, hvilket nu föreligger såsom resultat af den s. k. bank- enquêtekommisionens mycket omfattande arbeten, och detta ehuru på kommissionens program upptagits bland annat just frågan om ökning af bankens rörelsemedel genom inlåning mot räntegodtgörelse.

Det torde icke vara en tillfällighet, att de sedelutgifvande central- bankerna afhålla sig från inlåningsrörelse. En sådan rörelse kan, för så vidt de i deposition mot ränta emottagna medlen måste af banken i sin tur göras räntebärande, lätt blifva förenad med mera risk, än som

vidlåder en centralbanks utlåning i allmänhet, och i följd däraf synes en inlåningsrörelse, som ej starkt begränsades, ock kunna menligt inverka på bankens förmåga att fylla de uppgifter, som sedelmonopolet ålägger densamma. En inlåning mot ränta skulle måhända också kunna verka därhän, att näringslivet finge undvara förmånen af lägsta möjliga utlåningsränta, då nämligen de öfriga bankerna, i konkurrens med centralbanken, för att uppväga den större säkerhet, som denna skulle erbjuda, möjligen blefve tvungna att höja sin inlåningsränta utöfver hvad som eljest skulle påfordras; en åtgärd, som i sin ordning ej kunde undgå att inverka äfven på deras utlåningsränta.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, få fullmäktige såsom sin åsikt uttala, att någon ändring i hvad för närvarande gäller beträffande riksbankens inlåning icke är önskvärd.»

En af fullmäktige, herr von Friesen, hade vid ärendets föredragning hos fullmäktige följande särskilda anförande:

»Genom lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 främtogs riksbanken så godt som fullständigt den rätt den förut haft att godtgöra ränta på inlånade medel. Mot denna anordning inlade jag då min gensaga. Men då nu lagen varit i kraft i snart 12 år, och någon olägenhet af lagens ifrågavarande bestämmelser under den gångna tiden icke försports, vill icke heller jag nu förorda någon ändring af riksbankslagen i förevarande hänseende.»

*Utskottets
yttrande.*

Motionärerna anse, att, om riksbanken får rätt att inlåna penningar mot ränta, detta »helt säkert skulle medföra stort gagn för riksbanken, allmänheten och staten» och framhålla, att en god början till inlåning under statens garanti är gjord genom postsparbankens inrättande.

I förbigående vill utskottet påpeka, att postsparbanken icke inrättades för att förskaffa staten någon direkt fördel utan för att uppmuntra och möjliggöra sparsamhet öfver hela landet, äfven på sådana trakter, där inga bankkontor finnas. Det var företrädesvis de små besparingarne, som genom postsparbanken skulle uppsamlas. Detta sker nu genom öfver 3,000 postanstalter, och var medelbehållningen per bok för år 1907 kronor 89: 39 på 566,976 motböcker.

Frågan angående den sedelutgifvande centralbankens rätt att inlåna penningar mot ränta har upprepade gånger och i åtskilliga länder diskuterats, men ständigt med samma resultat.

Tyska banklagen af den 14 mars 1875 medgifver tyska riksbanken rätt att mottaga penningar mot eller utan ränta, men redan den 31 maj 1879 beslöts, att riksbanken icke vidare skulle godtgöra ränta å hos

banken insatta medel och uti de allmänna bestämmelserna af december 1908, som reglera riksbankens rörelse, heter det: »Å insatta penningar godtgör riksbanken icke ränta.»

Då förnyelsen af franska bankens privilegium behandlades på 1890-talet, framdrogs frågan om att låta banken erlægga ränta å insatta medel. Det anfördes, att om endast 1 procents ränta godtgjordes insättare, skulle en sådan åtgärd tillföra banken betydliga summor, men man fann, att detta icke allenast ej skulle gagna vare sig banken eller det allmänna, utan att hopandet af depositioner hos den monopoliserade sedelbanken kunde medföra faror och ej öfverensstämde med dess ställning som centralbank. Privilegiet blef ock år 1897 förnyadt utan sådan bestämmelse.

När den svenska riksbankslagen af den 12 maj 1897 behandlades, stannade kamrarna i olika beslut angående riksbankens rätt att godtgöra ränta å i riksbanken insatta penningar. Resultatet af en sammanjämkning blef sista momentet af § 16 så lydande:

»Dessutom må fullmäktige kunna åt firmor, som hafva växeldiskontering i riksbanken och ej själfva drifva bankrörelse, öppna upp och afskrifningsräkning mot räntegodtgörelse.»

1897 gjorde sig inom riksbankens fullmäktige olika åsikter gällande rörande lämpligheten att inrymma rättighet för riksbanken att godtgöra ränta å insatta medel. Nu, efter vunden erfarenhet, äro fullmäktige ense om att ändring i hvad för närvarande gäller beträffande riksbankens inlåning *icke* är önskvärd. Som skäl för denna sin uppfattning anföra fullmäktige dels 1881 och 1889 års kommittéers uttalanden i ämnet, dels den ringa omfattning, i hvilken medgifvandet i ofvannämnda § 16 tagits i anspråk.

Till de skäl fullmäktige anført, vill utskottet lägga följande:

Rätten att å räkning i riksbanken få åtnjuta ränta medgifves i § 16 endast firmor, som hafva växeldiskontering i riksbanken och icke själfva drifva bankrörelse. Bestämmelsen att gynna de af riksbankens kunder, som icke drifva bankrörelse, är en yttring af de åsikter, som förr gjorde sig gällande, då riksbanken och de enskilda bankinrättningarna konkurrerade med hvarandra såväl i sedelutgifning som om allmänhetens gunst. Numera äro emellertid förhållandena helt annorlunda, i det att bankerna äro riksbankens förnämsta kunder. Då alltså det gifvetvis icke kan ifrågakomma att, om en ny bestämmelse införes i riksbankslagen i det syfte motionärerna afse, utestänga bankerna från åtnjutande af ränta på i riksbanken insatta medel, synes däraf vissa olägenheter kunna uppstå. Riksbanken kan nämligen beträffande inlåningssatsernas

storlek lika litet konkurrera med öfriga bankinrättningar i riket, som postsparbanken i detta afseende kan konkurrera med sparbankerna, och i följd häraf skulle det, enligt utskottets åsikt, hufvudsakligen blifva bankerna, som under normala eller matta tider anförtrodde riksbanken sina kassareserver för att åter under liffigare konjunkturer eller kris-tider uttaga dem.

Skulle det åter genom att gynna den ene och utestänga den andre lyckas riksbanken att samla ett afsevärdt belopp från allmänheten inlånade pengar, så komme helt säkert de anspråk med förnyad kraft att söka göra sig gällande, som fordra, att riksbanken skall utsträcka sin utlåning och uppträda som förläggare. Men riksbankens uppgift är icke att förlägga rörelser utan att förse landet med rörelsemedel. Detta sker genom att riksbanken i utbyte mot sina sedlar får sådana valutor, som enligt banklagen kunna tjäna till underlag för de utelöpande sedlarne. Skulle riksbanken genom att drifva inlåning frestas att i någon större utsträckning utlämna sina sedlar mot inteckningar, aktier, varor eller andra hypotek, som icke kunna tjäna till underlag för sedelutgifningen och i dåliga tider icke realiseras, så är det klart, att, när depositionerna återfordras, riksbankens förmåga att förse landet med rörelsemedel snart minskas till stort men för det allmänna.

Utskottet anser således ej att återinförande för riksbanken i vidsträcktare mån än nu är medgifvet af rätt att godtgöra ränta på inlånade medel skulle medföra gagn vare sig för riksbanken, allmänheten eller staten.

Under anslutning till hvad fullmäktige i ärendet anført, hemställer därför utskottet,

att herrar Lundgrens och Forssells ifrågavarande motion icke må bifallas.

Stockholm den 16 april 1909.

På bankoutskottets vägnar:

WERNER G. VON SCHWERIN.

Reservation

af herr *Lundgren*.